

Vittsjö kyrka

56.3427, 13.6586

Den gamla kyrkan som ursprungligen byggdes i slutet av 1100-talet har klarat sig igenom såväl 1600-talets ofredstider som 1800-talets kyrkorivningshysteri. Kyrkan har ändå genomgått åtskilliga förändringar. Liksom nästan alla andra kyrkor är den orienterad i öst-västlig riktning. Till kyrkans ursprungliga delar hör koret och långhuset. Nykyrkan i norr stod färdig 1772 medan tornet i väster och absiden i öster båda tillkom under första halvan av 1800-talet. Tornet ersatte då en tidigare klockstapel som fanns väster om kyrkan.

De kryssvalv som slogs i tegel på 1400-talet finns fortfarande kvar i koret, men fick rivas i långhuset när nykyrkan uppfördes. På nykyrkans gavel finns årtalet 1772 samt initialerna C B för Christopher Billing. Bokstäverna under, P L står för Pastor Lodi, vilket betyder att han var den dåvarande prästen på platsen.

De två senaste genomgripande förändringarna ägde rum 1890 och 1937. Vid det första tillfället höjdes till exempel golvnivån i hela kyrkan med ett par decimeter och vid den senare renoveringen installerades elektricitet och centralvärme. Båda gångerna gjordes dessutom omfattande målningsarbeten och förändringar i inredningen.

På norra korväggen och på väggen mellan kor och långhus finns sammanlagt sex så kallade konsekrationsskors, som en gång tecknats på väggarna av biskopen i samband med kyrkans invigning. Några av dessa är av något yngre datum och har kanske målats i samband med att kyrkan vid något tillfälle återinvigts under medeltiden.

I södra delen av koret finns fortfarande dörrhålet efter en av kyrkans gamla ingångar som murades igen 1890. Och i den norra väggen finns en nisch i själva muren, där möjligen en gång ett skåp funnits med bröd och vin till nattvarden.

Under den katolska tiden var koret avskilt från långhuset av ett skrank som satt i triumfbågen. Ända in på 1700-talet hängde här två små klockor. I en beskrivning från 1729 omtalas att folket sommartid brukade sitta ute på kyrkogården i solen, medan prästen skötte mässans olika ritualer inne i kyrkan. När det var dags för syndabekännelsen ringde prästen i klockorna och folket strömmade in i kyrkan.

Träaltaret är troligen tillverkat av en skånsk snidare och är daterat till cirka 1590. År 1703 målades altartavlorna om av Otto Henrick Brackvagner från Helsingborg, men av hans bilder finns förutom två bilder som förvaras på annat håll, endast en bevarad högst upp på altartavlan, föreställande ett lamm. Den nuvarande altarmålningen har utförts 1890 av J E Carlsson från Hässleholm.

Vid en reparation av altaret på 1980-talet gjordes en märklig upptäckt. Det visade sig att sprickor i träet tätats med ett antal pergamentremsor som innehöll både bokstäver och noter. Detta visade sig vara så kallade gradualer, text och musik som använts vid den medeltida mässan och som kunde dateras till 1200- eller 1300-talet.

Också predikstolen pryddes av Brackvagner år 1703. Baldakinen ovanför predikstolen bär Karl XII:s monogram.

På läktarskranket i nykyrkan finns tio symboliska målningar, utförda 1937 av Helsingborgskonstnären Hugo Gehlin, som även gjort en glasmålning i sakristian. Även den nuvarande bänkinredningen är från samma år och har ritats av möbelarkitekt Tage Zickerman efter förebilder som finns på Gripsholms slott.

Den stora takkronan i långhusets mittgång införskaffades 1862 i samband med 250-årsjubileumet av "Gustav II Adolfs räddning". Det var den 11 februari 1612 som kungen och en mindre styrka övernattade i Vittsjö. På förmiddagen anföll danskarna och kungen och hans följe fick fly norrut. Den bro som fanns över ån var besatt av danskar varför kungen tvingades försöka ta sig över genom att rida över isen som brast och kungen och hans häst hamnade i vattnet. Kungen räddades av den uppländske ryttaren Thomas Larsson och kammarjunkare Per Banér. Thomas Larsson fick senare ett hemman som tack, och även Per Banér blev rikligt belönad.

Två av de mindre takkronorna i långhuset kallas ibland skämtsamt "brännvinslamporna". Det berättas att en Vittsjökrögare flera gånger förgäves försökte få utskänkningstillstånd. Han donerade då dessa båda lampor till kyrkan, varefter det gick bättre med tillståndsansökan.

Det 24 meter höga västtornet invigdes i november 1830. Tornet byggdes i gråsten, förutom den smalare övre delen av tornet som fick brädväggar. I slutet av 1800-talet var dessa svartmålade, men 1907 ändrades färgen till vit. På torntaket placerades ett sex meter högt träkors. På grund av röta och ett åsknedslag har det ett par gånger fått bytas ut; senast skedde detta 1963. I tornet finns sen 1985 ett litet museum med ett antal intressanta kyrkoinventarier. Bland annat finns här församlingens likvagn, som användes ända fram till 1959.

I tornet hänger två klockor. Storklockan är från 1922, men lillklockan daterar sig till 1500-talet.

Kyrkan har haft åtminstone tre olika orglar. Efter en donation 1911 byttes den gamla 1800-talsorgeln ut, men denna fick ända fram till 1937 trampas manuellt, vilket var ett ansträngande jobb. Den nuvarande orgeln på tornets läktare är från 1976 och ett verk av orgelbyggaren Gunnar Carlsson från Borlänge, och av de 990 piporna har några från den tidigare orgeln kunnat återanvändas.

Källor:

Webb: Vittsjö-Verums pastorat.

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

Bok: "Vittsjö kyrka". Vittsjö församling 2011. Claes Ruderstam.